

Naša cesta pri budovaní sústavy NATURA 2000 podľa smernice o biotopoch

Slovenská republika po doručení národného zoznamu navrhovaných území do sústavy NATURA 2000 Európskej komisii v apríli 2004 začala naplňovať ďalšiu etapu budovania, ochrany a starostlivosti, ale aj obhajovania, prerokovávaní, hodnotenia stavu, podávania správ a monitorovania území NATURA 2000. V júli 2004 Ministerstvo životného prostredia SR výnosom č. 3/2004 5.1 vydalo na základe smernice Rady 92/43/EHS z 21. mája 1992 o ochrane prirodzených biotopov a voľne žijúcich živočíchov a rastlín (smernica o biotopoch) národný zoznam území európskeho významu (ÚEV). Obsahuje okrem iného aj stupeň ich územnej ochrany, čím sa im zabezpečila predbežná ochrana.

Európska komisia hodnotila náš návrh

Slovensko obhajovalo svoj návrh ÚEV počas rokovaní na tzv. alpskom (v Slovinsku) a panónskom (v Maďarsku) biogeografickom seminári v roku 2005. Hodnotili sa na nich národné zoznamy navrhovaných území európskeho významu, ktoré asociované krajiny predložili ku dňu vstupu do EÚ. Účelom seminárov bolo posúdiť, či navrhované územia sú postačujúce pre všetky biotopy a druhy európskeho významu prirodzene sa vyskytujúce v alpskej alebo panónskej biogeografickej oblasti. Rokovaní sa zúčastnili predstavitelia Európskej komisie a jej odbornej organizácie (Európske centrum ochrany prírody a biodiverzity), príslušné národné delegácie, ktoré zastupovali štátne organizácie ochrany prírody a ministerstvá životného prostredia, zástupca mimovládnej organizácie z každého zúčastneného prístupujúceho štátu EÚ, zástupcovia asociácie vlastníkov, nezávislí experti prizvaní Európskou komisiou za vybrané druhy alebo biotopy a prizvaní pozorovateľa zvyčajne z asociovaných krajín, z Poľskej, Slovinskej a Slovenskej republiky (alpský biogeografický seminár, 30. - 31. máj 2005) alebo z Českej, Maďarskej a Slovenskej republiky (panónsky biogeografický seminár, 26. - 27. september 2005). Z výsledkov alpského biogeografického seminára vyplýva, že na Slovensku máme pre 66 % biotopov a druhov dostatočný návrh území európskeho významu alebo je možné doplniť ich do existujúcich území. Pre

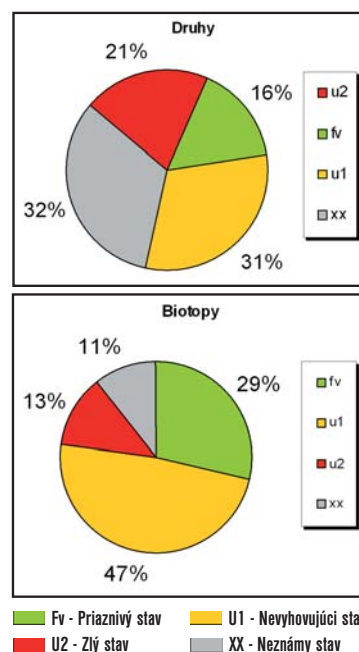
22 % druhov a biotopov je potrebné doplniť nové územia a pre 11 % je potrebné realizovať vedecký výskum (pozri prílohu, s. 7 - 12). Podľa výsledkov z panónskeho biogeografického seminára máme dostatočný návrh území európskeho významu pre 59 % biotopov a druhov, alebo je možné doplniť ich do už existujúcich území. Pre 30 % biotopov a druhov máme povinnosť doplniť nové územia a výskum máme realizovať v 11 % prípadov (pozri prílohu, s. 7 - 12). Keďže pokrytie niektorých druhov a typov biotopov bolo posúdené ako nedostatočné, Štátna ochrana prírody SR vytypovala ďalšie územia na doplnenie chýbajúcich, resp. málo pokrytých biotopov a druhov, ako to vyplynulo z výsledkov biogeografických seminárov. K dovtedajším 382 navrhnutým územiám európskeho významu bolo vytypovaných ďalších 304 území. Samostatných „doplnkov“ je len 52 (11 864 ha), ostatných 252 doplnených ÚEV len rozšírilo plochu pôvodných o 51 142 ha. MŽP SR tento dopĺňajúci návrh predložil na medzirezortné pripomienkovanie, schválil ho vláda SR a doplnené územia by mala Slovenská republika zaslať na odobrenie Európskej komisii.

Prvá správa o stave území, biotopov a druhov

Z článku 17 smernice o biotopoch nám vyplýva aj povinnosť podávať správu o stave území, druhov a biotopov európskeho významu (tzv. reporting). Prvú správu za obdobie od 1. 5. 2004 do 31. 12. 2006 odovzdala Slovenská republika v roku 2007. Úlohou tejto správy je zozbierať informácie od jednotlivých členských štátov EÚ, vyhodnotiť všetky údaje, zabezpečiť kontrolný mechanizmus, analyzovať trendy, zabezpečiť celkový prehľad aktuálneho stavu a určiť ďalšie smerovanie ochrany prírody na úrovni Európy. Zároveň by mala jednotlivým členským štátom napomôcť pri tvorbe manažmentových opatrení, programov starostlivosti a opatrení na zachovanie stavu biotopov a druhov z hľadiska ochrany. Správa zložená zo všeobecnej a špeciálnej časti poskytuje ucelený obraz o 66 typoch biotopov, 50 druhoch rastlín a 150 druhoch živočíchov z prílohy II, IV a V smernice o biotopoch. Správu pripravovala Štátna ochrana prírody SR v spolupráci s vedeckou obcou, bola pomerne

biotopov. Kvalita údajov bola rôzna, od vysokej (zabezpečená terénnym prieskumom), cez strednú (čiastočný terénny prieskum doplnený o odvodené informácie), až po nízku (nekompletné dáta alebo expertný odhad). Najviac údajov bolo v strednej kvalite (68 %), najmenej vo vysokej (7 %). Po odovzdaní a celkovom vyhodnotení správy Európskou komisiou výsledky poukazujú hlavne na nedostatok kvalitných informácií o druhoch a biotopoch európskeho významu (graf č. 1 a č. 2).

Graf č. 1 a 2: Stav zachovania druhov a biotopov z hľadiska ich ochrany

Pre hodnotenie stavu druhov a biotopov na úrovni biogeografického regiónu sa používa trojstupňová škála (priaznivý, nevyhovujúci, zlý stav), pričom sa u biotopov hodnotí jeho areál; výskyt; špecifická štruktúra, funkcie, vrátane typických druhov a vyhlídky do budúcnosti. Hodnotiacimi parametrami pre druhy sú: areál druhu; populácia; biotop druhu a jeho vyhlídky do budúcnosti. Biotop alebo druh je v priaznivom stave len vtedy, ak sú všetky parametre hodnotené ako priaznivé alebo jeden z nich je hodnotený ako neznámy. Ak jeden z parametrov nie je v priaznivom stave, celkový stav biotopu/druhu nemôžeme považovať za priaznivý. Záväzkom vyplývajúci aj z celkového hodnotenia (graf č. 1 a 2) je fakt, že pre všetky druhy a biotopy európskeho významu je potrebné zabezpečiť, aby sa ich stav nezhoršil, ale ostal zachovaný (pri tých, čo sú v priaznivom stave), resp. sa zlepšil alebo ostal zachovaný (pri tých, čo sú v nevyhovujúcom/zlom stave).

Oficiálna správa o stave európsky významných biotopov a druhov vyskytujúcich sa na Slovensku, zaslaná na hodnotenie Európskej komisii, je prístupná verejnosti na stránke <http://cdr.eionet.europa.eu/sk/eu/art17>. Pre názorné prezeranie výskytu a areálov druhov a biotopov boli vytvorené mapy, ktoré sú vystavené na

Jašterica bystrá (*Lacerta agilis*) obýva kamenisté medze, násypy a pasienky (foto: Ján Černecký)

stránke <http://www.soprs.sk/natura>, v položke Monitoring, reporting. Na tomto mieste je možné nájsť aj tabuľku s prehľadom o celkovom hodnotení stavu druhov a biotopov európskeho významu.

V súčasnosti bola pre zefektívnenie procesu reportingu a reportingových nástrojov založená pracovná skupina zložená zo zástupcov členských štátov, ktorí sa pravidelne stretávajú a snažia sa zmodernizovať a zlepšiť všetky záležitosti týkajúce sa problematiky podávania správ vyplývajúcich zo záväzkov smernice o biotopoch a tzv. smernice o vtákoch. Intenzívne sa pracuje na príprave reportingu pre vtáky, ktorý by mal mať podobnú štruktúru aj rozsah ako reporting druhov a biotopov európskeho významu.

Slovensko má záujem popri vylepšení technickej podpory vylepšiť aj obsahovú kvalitu reportovaných údajov. Pre podávanie exaktnejších informácií o stave a trendoch vývoja jednotlivých druhov a biotopov európskeho významu a zachovanie, resp. zlepšenie ich priaznivého stavu z hľadiska ochrany, vypracovala ŠOP SR niekoľko projektov. Naplnením cieľov projektov, ktorých úlohou je domapovanie a monitoring druhov a biotopov, či návrh programov starostlivosti o ÚEV, by sa mala vytvoriť možnosť pre objektivizáciu hodnotenia stavu európsky významných druhov a biotopov na Slovensku a zefektívnenie ich manažmentu a ochrany.

Rozhodnutia Európskej komisie

Koncom roka 2007 zverejnila Európska komisia v Úradnom vestníku EÚ rozhodnutie, ktorým sa podľa

Zachovalý biotop podhorských lužných lesov (91E0*) v PR Jelšovec patrí k prioritným biotopom európskeho významu (foto: Martina Mihaliková)

smernice o biotopoch prijíma zoznam lokalít európskeho významu v Panónskej biogeografickej oblasti (rozhodnutie Komisie 2008/26/ES z 13. novembra 2007) a začiatkom roka 2008 rozhodnutie, ktorým sa prijíma aktualizovaný zoznam lokalít európskeho významu v Alpskej biogeografickej oblasti (rozhodnutie Komisie 2008/218/ES z 25. januára 2008). Počiatočný zoznam lokalít za Panónsku biogeografickú oblasť obsahuje okrem slovenských, lokality z Čiech a Maďarska, ktoré budú neskôr doplnené aj o lokality z rumunskej časti panónskeho biogeografického regiónu. Druhý zoznam aktualizuje lokality z územia Álp (Slovensko, Rakúsko, Nemecko, Francúzsko, Taliansko) Pyrenejí (Francúzsko, Španielsko), Apeninského pohoria (Taliansko), severných Škandinávskych vrchov (Švédsko, Fínsko) a Karpát (Poľsko, Slovensko). Neskôr bude zoznam doplnený o lokality z rumunských Karpát a tiež o lokality z Balkánskeho pohoria a pohorí Rila, Pirin a Rodopy (Bulharsko).

Ich zverejnením sa pre Slovensko ukončila etapa schvaľovania navrhovaných území európskeho významu z národného zoznamu na územia európskeho významu. Aktuálne teda musíme vyhlásiť 381 ÚEV (Jovické rašelinisko v pôsobnosti NP Slovenský kras bolo z prvého navrhovaného zoznamu ÚEV vylúčené), ktoré plochou 573 690 ha zaberajú 11,7 % výmery Slovenska. Mimo súčasnej národnej sústavy chránených území sa nachádza 99 ÚEV (18 035 ha), 140 ÚEV

(220 809 ha) sa na 68 % prekrýva s národnou sieťou chránených území a zvyšných 142 ÚEV (334 845 ha) je súčasťou siete chránených území podľa národnej kategorizácie (pozri prílohu, s. 13 - 25).

Pred nami sú ďalšie úlohy, ktoré musíme splniť, aby sme pomohli zachovať biologickú diverzitu v Európskom spoločenstve prostredníctvom NATURA 2000. Najbližšie to bude vyhlásenie národnou sieťou nechránených ÚEV a súčasne ďalšie úlohy: terénne mapovanie nezmapovaného územia, monitoring a manažment vo vyhlásených ÚEV, dopĺňanie, resp. rozširovanie ÚEV, prehodnocovania, prerokovávaní s vlastníckmi, príprava hodnotiacich správ. Dôležitým krokom je aj zapájanie podnikovej sféry do problematiky zachovania biodiverzity prostredníctvom NATURA 2000. Tejto téme bola pod názvom Podnikanie a biodiverzita (B&B - business & biodiversity) venovaná Lisabonská konferencia (november 2007), ktorá presadzuje vytváranie partnerstiev medzi podnikateľskou sférou a ochranou prírody. Jedným z troch hlavných cieľov Lisabonskej stratégie v oblasti životného prostredia je práve zastavenie poklesu biodiverzity, pre ktoré je NATURA 2000 účinným nástrojom. Dôležitá bude vôľa všetkých zainteresovaných dohodnúť sa tak, aby vyhrala príroda, ktorej človek je neoddeliteľnou súčasťou.

Ing. Martina Mihaliková, Mgr. Ján Černečný
Štátna ochrana prírody SR

Poniklec slovenský (*Pulsatilla slavica*) rastie jedine v slovenských západných Karpatoch a v Chochoľovskej doline v Poľsku (foto: Ján Černečný)

Čo je NATURA 2000?

NATURA 2000 je pomenovanie sústavy chránených území na ochranu a zachovanie vybraných typov biotopov, ohrozených druhov rastlín a živočíchov a ich biotopov, ktoré sú významné z hľadiska Spoločenstva. Vytvorenie NATURA 2000 je jedným zo základných záväzkov členských štátov voči EÚ v oblasti ochrany prírody. Sústavu NATURA 2000 tvoria územia vyhlásené v súlade so smernicou Rady č. 79/409/EHS z 2. apríla 1979 o ochrane voľne žijúcich vtákov (chránené vtáčie územia) a územia vyhlásené v súlade so smernicou Rady č. 92/43/EHS z 22. mája 1992 o ochrane prirodzených biotopov, voľne žijúcich živočíchov a rastlín (územia európskeho významu). V zmysle prístupovej zmluvy medzi členskými štátmi EÚ a SR predložila Slovenská republika Európskej komisii 28. apríla 2004 národný zoznam navrhovaných chránených vtáčích území (uznesenie vlády SR č. 636 z 9. júla 2003) a národný zoznam navrhovaných území európskeho významu (uznesenie vlády SR č. 239 zo 17. marca 2004).

NATURA 2000 - Barometer

Európska komisia pravidelne v polročných intervaloch publikuje, resp. aktualizuje prehľad o pokroku jednotlivých krajín EÚ pri budovaní sústavy NATURA 2000, tzv. NATURA BAROMETER. Služí ako ukazovateľ stupňa plnenia záväzkov vyplývajúcich zo smernice EÚ o vtákoch a smernice EÚ o biotopoch. Ide o informácie v podobe grafického a tabuľkového prehľadu o počte a výmere území európskeho významu (ÚEV) a chránených vtáčích území (CHVÚ) v jednotlivých členských krajinách EÚ. Je vydávaný a aktualizovaný dvakrát ročne Európskym tematickým centrom pre biodiverzitu (ETC for Biodiversity) v Paríži a je založený na údajoch oficiálne zasielaných členskými krajinami (pozri prílohu, s. 25 - 27).